

MAY SARTON (1912-1995)

De gemeenteraad van Gent besloot op 28 mei 1998 een nieuwe verkaveling in de deelgemeente Wondelgem de naam mee te geven "May Sartonstraat". De nieuwe straat bevindt zich inderdaad op enkele honderden meter van het geboortehuis van deze Belgisch-Amerikaanse schrijfster. Sarton, de dochter van wetenschapshistoricus George Sarton, beleefde literaire triomfen in de Verenigde Staten. In eigen land blijft ze echter relatief onbekend.

Eléanore Marie Sarton werd op 3 mei 1912 geboren in Wondelgem. Het formele "Marie" werd echter al vlug ingeruild voor het korte "May". Haar geboortehuis in de Botestraat staat er nog altijd, maar vanop straat is alleen de nok zichtbaar. Het huis wordt namelijk omgeven door de foielelijke prefabgebouwen van een grote doe-het-zelfzaak. Vanop een binnenkoer van de winkel krijg je nog wel nog zicht op wat ooit een elegante plattelandswoning moet zijn geweest. Margot Peters, de biografe van May Sarton, wordt er in elk geval lyrisch van:

"Voor May Sarton zou haar Belgische geboortehuis altijd iets hebben van een verloren paradijs. Het huis stond op het platteland, zo'n vijf kilometer ten noorden van de stad Gent, in het dorp Wondelgem. Een prachtig huis, met een eenvoudige maar harmonieuze lijn. Een rood pannendak boven twee bepleisterde bouwlagen, met grote openslaande ramen die lucht en zon binnenlieten, en omgeven werden door luiken. De voordeur werd beschut door een klein portaal, met banken binnenin, in de stijl van Engelse kerken. Klimrozen en wingerds werden opgeleid via groene klimramen."

Van deze idylle blijft nu niet veel meer over dan een verwaarloosde en half dichtgemetselde opslagplaats. Er is nergens in de omgeving een tekst of een herdenkingsplaat die je eraan herinnert dat hier een van de belangrijkste Amerikaanse schrijfsters van de 20ste eeuw werd geboren, of dat George Sarton vanuit dit huis de eerste nummers van zijn tijdschrift 'Isis', over de geschiedenis van de wetenschappen, de wereld instuurde.

De moeder van May Sarton, Mabel Elwes (1878-1950) was afkomstig van een vooraanstaande Engelse familie, en was actief als ontwerpster en kunstenares. In Gent was ze onder meer werkzaam voor de firma Dangotte. Vader George Sarton (1884-1956) was afkomstig uit Gent, waar hij filosofie en wis- en natuurkunde studeerde. Sarton is zowat de grondlegger van de wetenschapsge-

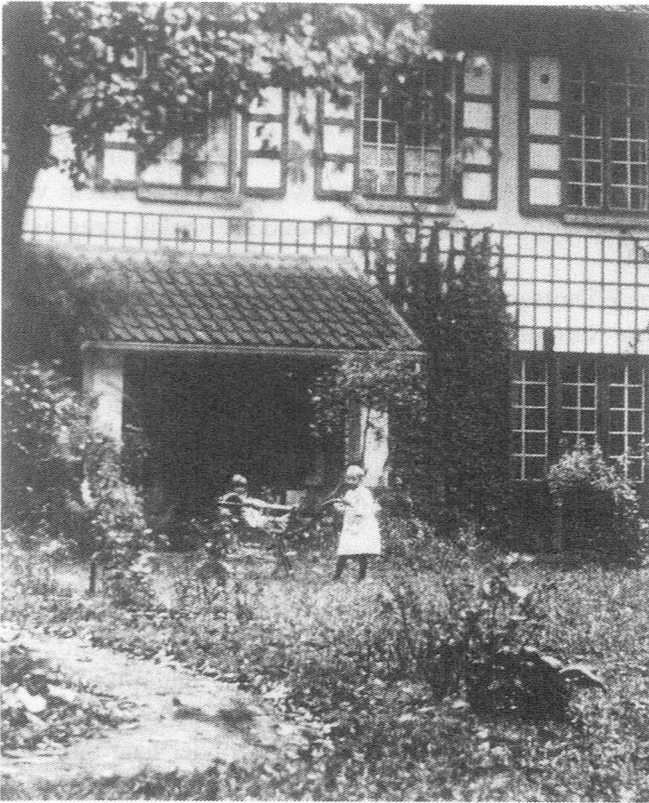

Fig. 1. Het geboortehuis van May Sarton in Wondelgem, 1913 (in: Belgian Wood Center).

schiedenis, maar het is pas op latere leeftijd dat hij hiervoor internationale erkenning kreeg, inclusief een benoeming aan de prestigieuze Harvard-universiteit. Mabel en George hadden elkaar in 1906 leren kennen via de 'Rein Leven Beweging', die ijverde voor wereldvrede, geheelonthouding en vegetarisme.

Mabel en George trouwen op 21 juni 1911 in het stadhuis van Gent, maar de huwelijksrelatie kwam voor George Sarton duidelijk op de tweede plaats. Hij schrijft over de relatie tot zijn vrouw: "Though I loved her passionately I did not hesitate to tell her that my work was more important than herself." Een jaar later bevalt Mabel van hun enige kind, een dochter. Het lijkt er echter op alsof beide ouders te veel opgingen in hun eigen bezigheden, om zich veel over May te bekommeren. Voor George zou 1912 vooral het jaar blijven dat zijn tijdschrift *Isis* voor het eerst verscheen; de geboorte van zijn enige kind leek in vergelijking daarmee min of meer bijkomstig. Mabel werkte verder aan haar kunstcarrière, en bovendien leed ze onder een zwakke gezondheid. Reeds in juni 1912, als May enkele weken oud is, vertrekt Mabel voor een rustkuur naar Knokke, terwijl ze haar kind achterlaat in Wondelgem. Een jaar later verblijft

ze ruim zeven maanden in Sint-Genesius-Rode, waarbij ze opnieuw May aan de zorg van anderen overlaat. Dit patroon zou zich trouwens in de daaropvolgende jaren blijven herhalen, en May werd van de ene logeerfamilie naar de andere gesleept. Daardoor werd ze reeds op jonge leeftijd tot een grote zelfstandigheid gedwongen. Zo zijn er brieven van haar bewaard waaruit blijkt dat ze op elfjarige leeftijd zowat zelf haar vakanties moest organiseren: van vakantiekolonie naar logeren bij vrienden van haar ouders, en dan terug naar een vakantiekolonie.

In augustus 1914 vielen de Duitsers ons land binnen, en toen het Duitse leger Gent naderde, besloten de Sartons België te ontvluchten, vooral omwille van het feit dat Mabel een Engelse was. Vanuit Wondelgem vertrokken ze naar Terneuzen en Vlissingen, waar ze de boot namen naar Engeland, en zo door naar de Verenigde Staten. George Sarton kreeg daar uiteindelijk een job aan de universiteit, waarschijnlijk dankzij de bemiddeling van een andere uitgeweken Gentenaar, Leo Bakeland (1864-1944). Mabel startte een eigen decoratiefirma onder de naam Belg-Art.

Na de oorlog keerden de Sartons nog een keer terug naar hun huis in Wondelgem, dat lelijk was toegetakeld door Duitse soldaten. Blijkbaar zijn er nooit ernstige plannen geweest om zich terug in België te vestigen: het was duidelijk dat de academische toekomst voor George in de Verenigde Staten lag, en hij nam zelfs de Amerikaanse nationaliteit aan. Wel zou May in 1924-25 een jaar lang in Brussel verblijven (het grootste deel van de tijd zonder haar ouders), waar ze logeerde bij de familie Limbosch-Dangotte in Sint-Genesius-Rode. Gedurende dat jaar liep ze school in het 'Institut Belge de Culture Française' in Ukkel.

Ook in haar latere leven bleef er een band bestaan tussen May Sarton en België: ze kwam herhaaldelijk op bezoek in ons land, waarbij ze meestal in Sint-Genesius-Rode verbleef. Haar laatste bezoek aan België dateert uit 1984, toen ze op het colloquium dat de Gentse universiteit organiseerde naar aanleiding van George Sartons honderdste geboortedag, enkele herinneringen aan haar vader vertelde. In haar geschriften stelt May Sarton overigens dat ze lange tijd een dubbel identiteitsgevoel had: aan de ene kant voelt ze zich Belgisch/Europees, aan de andere kant Amerikaans.

De verhouding van May Sarton met haar ouders was bijzonder complex, en problematische gezinsrelaties vormen een telkens terugkerend onderwerp in haar boeken: "Komt er dan nooit een einde aan het verdriet over je ouders? vroeg ze zich af terwijl ze haar neus snoot en haar ogen liet rusten op het stille groene licht in de kamer. De pijn was schrijnend, ondraaglijk persoonlijk, maar toch vermoedde ze dat het een algemeen menselijk gevoel was. Kinderen moeten zich tegen hun ouders verzetten omdat ze er anders aan onderdoor gaan, ze moeten zich losmaken tegen elke prijs, ook al heelt de wond nooit."

Vast staat dat George Sarton met een tomeloze energie aan zijn wetenschappelijk onderzoek werkte, en hieraan voor een flink stuk zijn gezinsleven opofferde. Vooral van Mabel werd hierin blijkbaar een grote inspanning gevergd. May was er echter de persoon niet naar om zich zomaar neer te leggen bij het autoritaire bewind van haar vader, en ze nam het vaak tegen hem op om haar moeder te verdedigen. In een aantal geschriften heeft May haar vader voorgesteld als vrekkelig, afstandelijk en niet echt betrokken bij haar opvoeding. Toch tonen hun brieven dat hij haar tot in de jaren vijftig (ze was toen al veertig) financieel bleef steunen als ze zich weer eens in de nesten had gewerkt. Na zijn dood in 1956 groeide haar waardering voor de wetenschappelijke arbeid die George Sarton had verricht.

Het is moeilijk bij de beschrijving van May Sartons leven en werk niet in superlatieven te vervallen: in totaal verschenen 59 boeken van haar hand. Haar eerste gepubliceerde gedicht dateert uit 1930, haar laatste dagboek verscheen in 1995. Wat dat betreft evenaart ze dus de werkkraft en de gedrevenheid van haar vader. Bovendien had ze talenten op verschillende vlakken: ze schreef niet alleen poëzië, maar ook romans en ze had bovendien nog een korte toneelcarrière.

Fig. 2. De "jonge" May Sarton.

Op 18-jarige leeftijd besloot May Sarton dat ze niet meer verder wilde studeren. Het kwam tot een scherp conflict met haar vader, die haar naar de universiteit wou sturen, maar uiteindelijk zette May haar wil door: ze zou aan het toneel gaan: "I know that I have genius for acting, I know it and I fear it". Die drang naar het theater had veel te maken met haar verliefdheid op de actrice Eva Le Gallienne. May sloot zich aan bij haar Civic Repertory Theatre, waar ze onder meer enkele rollen in stukken van Ibsen speelde. Drie jaar later stichtte ze al een eigen gezelschap, The Apprentices, dat ze ook leidde en regisseerde. Het gezelschap ging echter over kop in de economische crisis van de jaren dertig. Hoewel dit het einde betekende van Mays loopbaan aan het toneel, bleef ze tot op het eind van haar leven haar dramatisch talent cultiveren. Vooral vanaf de tweede helft van de jaren zestig trad ze herhaaldelijk op aan Amerikaanse universiteiten, waar ze voordroeg uit eigen werk. Haar imposante verschijning en krachtige stem zorgden er mee voor dat in die periode de waardering voor haar literair werk enorm verspreid werd.

Na haar korte toneelloopbaan schakelde ze over op haar tweede talent: poëzie. Niet alleen verschenen van haar verscheidene dichtbundels, ze verzorgde ook cursussen 'creative writing' aan een aantal Amerikaanse universiteiten en ze werkte een tijdlang als 'poet in residence' aan de universiteit van zuid-Illinois. Hoewel de gedichten van Sarton zelden te typeren zijn als pure liefdespoëzie, getuigen ze wel van een grote passie. Sarton was een persoon van felle en wisselende emoties. Het vreemde is dat een gedicht dat ze schreef op 14-jarige leeftijd reeds perfect deze latere levensfilosofie uitdrukt:

Love is more essential for me than Truth...
You may smile, O quiet ones,
At the profusion of my tropical love,-
You who love simply, purely,
Blessed be you!
But not for me is peace in love -
I am too wild, too free a heart...

Haar gedichten handelen echter niet alleen over liefde en emoties, maar ook over meer 'aardse' onderwerpen: het landschap van New England, de natuur en de tuin, en later meer en meer over het thema ouder worden en afscheid nemen. Qua vormgeving is ze geen grote vernieuwer: aanvankelijk werkt ze enigszins in de lijn van Keats, en haar werk wordt ook vaak vergeleken met de lyrische poëzie van Edna St. Vincent Millay. Met die klassieke vormen weet ze echter toch een krachtig gevoel van ingehouden passie over te brengen:

Unbuttoned ego, I have staked
My life on controlled native powers;
My garden, so untamed, still has not lacked
Its hard-won flowers.

Sarton heeft eigenlijk meer erkenning gekregen omwille van haar romans en dagboeken dan omwille van haar gedichten. Haar eerste romans leiden wel nog onder een zekere voorspelbaarheid: de hoofdpersonen zijn beschaafde, welopgevoede lui, zo weggeplukt uit het academisch milieu waarin de Sartons toen verkeerden. De beschrijving blijft tamelijk oppervlakkig, en de personages worden slechts zwak ontwikkeld.

Een belangrijke doorbraak is echter "Faithful are the Wounds" uit 1955. Sarton beschrijft hierin hoe een universiteitsprofessor door de anti-communistische heksenjacht van senator McCarthy tot wanhoop wordt gedreven en uiteindelijk zelfmoord pleegt. Het boek draait vooral rond de lauwe reacties vanuit zijn omgeving, die eerder kiest voor veiligheid dan voor solidariteit. In dit boek vertolkt Sarton ook voor het eerst een politieke visie op de samenleving. Later zal ze trouwens ook haar steun betuigen aan de zwarte burgerrechtenbeweging en aan het protest tegen de oorlog in Vietnam.

Het grote commerciële succes komt er echter pas in 1965, met het sterk autobiografisch gekleurde "Mrs. Stevens Hears the Mermaids Singing", dat vreemd genoeg pas in 1989 in het Nederlands werd vertaald als "Mrs. Stevens hoort de zeemeerminnen zingen". Het boek vertelt een dag uit het leven van de oudere dichteres Hilary Stevens. Ze krijgt het bezoek van twee jonge journalisten, die in een interview proberen te weten te komen wat nu de drijvende kracht is achter haar poëzie.

Schrijven, zo stelt Mrs. Stevens, wordt pas mogelijk door de aanwezigheid van een Muze, een onbereikbare geliefde: "Liefde opent de deuren naar alles, neem ik aan, inclusief en misschien wel vooral, de deur naar je eigen geheime, en vaak verschrikkelijke en beangstigende, ware zelf."

In feite is Sarton hier zelf aan het woord: heel haar leven bleef ze afhankelijk van een muze om tot artistieke creativiteit te kunnen komen. Het belangrijkste kenmerk van een muze is echter, zoals de middeleeuwse troubadours reeds wisten, haar onbereikbaarheid. De liefdes van May Sarton zijn bijna steeds problematisch, omdat het om getrouwde vrouwen gaat, of oudere personen, of om docenten die hun academische carrière niet op het spel willen zetten voor een avontuur met een jongere schrijfster. De muzes zijn steeds vrouwen: "By the time I was nineteen I had accepted that my affective life would be involved with women rather than with men". Die artistieke afhankelijkheid van hopeloze liefdes, maakte er het persoonlijke leven van Sarton niet gemakkelijker op.

Afgaande op het boek van Peters is er slechts gedurende korte tijd een stabiele relatie geweest, die echter al vlug begon te vervelen. Wat volgt is een eindeloze opeenvolging van romantische bevestigingen, affaires, vriendinnen, het daarmee gepaard gaande verdriet, maar ook de artistieke creativiteit.

In het boek vertelt Hilary Stevens ook hoe het hebben van een artistiek talent een ware beproeving kan zijn. Wie een talent heeft, moet dat ook cultiveren en er gebruik van maken, en dat betekent dat het gezinsleven, of andere relaties daar vaak ondergeschikt aan zijn. Literair succes komt niet vanzelf, maar betekent het opgeven van veel dingen die voor andere mensen vanzelfsprekend zijn, in de eerste plaats een rustig (maar tijdrovend!) gezinsleven. Vooral vrouwen met talent komen daardoor voor een moeilijke keus te staan, omdat juist van hen verwacht wordt dat ze veel tijd spenderen aan relaties: "Ik denk dat vrouwen een vrij hoge prijs betalen voor het feit dat ze talent bezitten. Ik denk dat het voor hen altijd moeilijker is dan voor mannen". We zien hier in feite hoe Sarton in hetzelfde patroon vervalt als haar vader, die eveneens zijn relationeel leven verwaarloosde om zich aan zijn werk te kunnen wijden.

Het feit dat Sarton in "Mrs. Stevens" relatief openlijk over homoseksuele relaties schrijft (in 1965!), zorgde er voor dat het boek een veelgelezen werk in lesbische en feministische kringen werd. Sarton zelf is echter nooit door het leven willen gaan als "feministisch schrijfster": ze beschouwde zich in de eerste plaats als iemand die universele gevoelens beschrijft, en ze vond dan ook dat haar boeken door iedereen moesten kunnen gelezen worden.

Het is echter niet alleen in feministische kring dat Sarton een idool werd, ook haar beschrijvingen van het ouder worden bezorgden haar een grote schare bewonderaars. Haar belangrijkste werk in dit verband is de roman "As we are now" uit 1973 (Nederlandse titel: "Zoals wij nu zijn"). Sarton beschrijft hoe een 76-jarige vrouw door haar familie gedumpt wordt in een verzorgingstehuis. In dat tehuis wordt ze behandeld als een kind en wordt haar bewegingsvrijheid ingeperkt. Het boek is dan ook een felle aanklacht tegen de manier waarop wij bejaarden opsluiten in rustoorden: "Ik zit in een concentratiekamp voor bejaarden, een plek waar mensen hun ouders of andere familieleden wegzetten, precies zoals ze met de vuilniszakken doen". Op het eind neemt de hoofdpersoon wraak op de instelling door het gebouw in brand te steken.

"As we are now" is een knap boek, dat getuigt van een scherp inlevingsvermogen. Op het moment dat ze het boek schreef was Sarton zestig, en in volle gezondheid. Toch kan ze zich merkwaardig goed inleven in de situatie van een oudere bejaarde, en lichtjes dementerende persoon, die geleidelijk haar mogelijkheden en haar bewegingsvrijheid ziet inkrimpen.

Het drama is echter dat Sarton in de daaropvolgende jaren geleidelijk dit proces zelf zou meemaken. De laatste tien jaar van haar leven waren een

Fig. 3. May Sarton ontvangt een ere-doctoraat aan de universiteit van New Hampshire, 1976.

opvolging van hospitalisaties, een aantal hartaanvallen en uiteindelijk borstkanker. Die aftakeling beschreef ze ook nauwgezet in boeken als “After the Stroke”, “Endgame”, “At Eighty-Two” en “Recovering”. Die boeken werden druk gelezen, waarschijnlijk vooral door een wat ouder publiek, dat troost kon putten uit de directe en daardoor ook wel opbeurende stijl van Sartons beschrijvingen. Door de fysieke aftakeling wordt haar leefwereld steeds kleiner, en wordt ze steeds meer afhankelijk van de hulp van anderen:

After you have gone
 I walk up and down
 The strange chilling tomb
 This lively house has suddenly become.
 Even your white tulips
 Turn brown at the lips,
 Their freshness gone,
 And ashes on the earth. I am alone.

Dat toenemend isolement is een ware kwelling voor iemand als Sarton, die een grote behoefte had aan mensen rondom haar. Ze koketteerde weliswaar met een zeker gevoel voor isolement, zeker nadat ze een kusthuis had gekocht in een afgelegen streek in de noordelijke staat Maine. Het toeval wil dat ze

daarvoor niet zo veraf woonde van een andere, eveneens in België geboren schrijfster, Marguerite Yourcenar (pseudoniem van Marguerite Cleenewerck de Crayencour, Brussel 8 juni 1903-Mount Desert Island, Maine, 17 december 1987). Zowel Yourcenar¹ als Sarton woonden in een relatief afgelegen huis aan de idyllische, grillig gevormde kust van Maine. Er is echter geen enkele aanwijzing dat de twee elkaar ooit ontmoet hebben, ondanks het feit dat het dus zogoed als generatiegenoten waren. De combinatie zou misschien ook niet zo gelukkig zijn geweest: de eerder aristocratische afstandelijkheid van Yourcenar valt moeilijk te rijmen met het exuberante society-leven van Sarton, die van de ene lezing naar de volgende signeersessie fladderde. Tijdens de jaren zeventig en tachtig ontving ze eredoctoraten van veertien Amerikaanse universiteiten, en dat waren evenvele gelegenheden voor het voorlezen uit eigen werk, het bijwonen van colloquia over haar werk en andere publieke optredens. Ook toen haar gezondheid haar reeds in de steek liet, bleef ze graag in de schijnwerpers staan, soms tegen het advies van haar dokters en vrienden in. Haar biografie Margot Peters beschuldigt haar van enig snobisme, omdat ze zich nogal graag inliet met het literaire etablissement. Toch waren haar pogingen tot infiltratie niet altijd even succesvol. Zo was Virginia Woolf duidelijk niet echt onder de indruk van haar. In een van haar brieven heeft ze het over “that goose May Sarton” (die domme gans), maar het is bekend dat Woolf bijzonder scherp en venijnig uit de hoek kon komen voor personen die ze niet zo graag mocht.

De laatste jaren van Sartons leven zijn vooral het verhaal van een geleidelijke aftakeling. Zoals wel vaker het geval is met ouder wordende schrijvers had ze in die periode vooral nood aan iemand die haar tegen zichzelf zou beschermen. Het omgekeerde gebeurde: haar uitgever W.W. Norton publiceerde zowat alles wat ze opschreef, zonder ook maar enige kritische zin aan de dag leggen. Elk nieuw boek van Sarton was immers goed voor een oplage van enkele tienduizenden exemplaren, ongeacht de inhoud. Norton stimuleerde haar dan ook om zowat elk jaar een boek te produceren, met een desastreus effect op de kwaliteit. Haar dagboeken werden zonder mankeren uitgegeven, ook als ze soms niet meer waren dan lange klaaglitaniëën. Deze stortvloed van late werken heeft dan ook weinig goeds gedaan aan Sartons literaire reputatie. De meeste critici zwijgen beschaamd over haar laatste werken. De fanbrieven, daarentegen, bleven toekomen, en ze werden ook stipt beantwoord door Sarton.

Haar gezondheid bleef echter verslechteren en in 1995 werd een vergevorderde staat van borstkanker vastgesteld. Toen bleek dat genezing niet meer mogelijk was, werd op haar verzoek de behandeling stopgezet. Ze stierf drie dagen later, op 16 juli 1995 in het ziekenhuis van York (Maine, USA). De New York Times wijdde een overlijdensbericht aan haar en noemde haar “een

indrukwekkende stoïcijnse figuur en een heldin van het feminisme". De krant ging verder: "Het is duidelijk dat haar beste werk, ongeacht zijn vorm, zal verder leven, ongeacht de huidige literaire appreciatie er van. Want in haar werk toont ze zich een voorbeeld: iemand die zoekt naar de waarheid, met een enorme energie om zichzelf voortdurend te vernieuwen." Ook in de Londense Times verschijnt een groot overlijdensbericht, dat weliswaar vraagtekens plaatst bij haar literaire stijl, maar besluit met de stelling dat ze kan beschouwd worden als een "always interesting - and fervently sincere - writer". Het was wellicht ook de eerste keer in de geschiedenis dat de naam 'Wondelgem' opdook in de kolommen van de Times. In België, daarentegen, blijven de reacties zeer beperkt: De Standaard en De Morgen nemen een klein telexbericht over, terwijl De Gentenaar stilstaat bij de Wondelgemse 'roots' van May Sarton. Ook biografe Margot Peters probeert in haar boek de historische waarde van Sartons werk in te schatten. De thema's die ze beschreef, de menselijke passies, moeizame verhoudingen tussen mensen, en de fysieke aftakeling van het ouder worden zijn universeel en tijdloos. Het werk van Sarton kenmerkt zich door een groot voluntarisme, een geloof dat we door hard werken, rationaliteit en empathie een betere wereld kunnen scheppen; een geloof dat trouwens geërfd werd van haar vader George Sarton. Peters stelt dat dergelijk voluntarisme nu niet langer in de mode is, maar ze vertrouwt er op dat die tijd wel opnieuw komt. En ze besluit haar boek met: May Sarton is "an appealing writer whose work has the power to change readers' lives".

Marc HOOGHE

LITERATUUR

Margot Peters publiceerde in 1997 een omvangrijke biografie over May Sarton: "*May Sarton. A Biography.*" (Knopf, New York, xii+475p.). Hiervan verscheen in 1998 ook een paperbackeditie bij Fawcett Columbine, die ongeveer 700 frank kost. Dit artikel is voor een flink stuk geïnspireerd op dit boek. Het is wel zo dat Peters wat al te zeer de nadruk legt op het turbulente emotionele leven van Sarton, terwijl de literaire verdienste van haar werk eerder onderbelicht blijft.

Er zijn slechts een beperkt aantal boeken van Sarton in het Nederlands beschikbaar: "Terugblik" (Feministische Uitgeverij Sara, Amsterdam 1986); "Zoals wij nu zijn" (Nijgh & Van Ditmar, Amsterdam 1987) en "Mrs. Stevens hoort de zeemeerminnen zingen" (Nijgh & Van Ditmar, Amsterdam 1989).

NOOT

1. Het zou trouwens een goed idee zijn indien Gent binnenkort ook aan deze half-Belgische schrijfster, die in 1981 als eerste vrouw werd opgenomen in de *Académie française*, een straatnaam te wijden. Vlaanderen heeft immers altijd een belangrijke rol gespeeld in het werk van Yourcenar. Dat geldt zowel voor haar romans, denken we maar aan *L'Oeuvre au noir*, dat door André Delvaux onder meer in de refter van de Gentse Sint-Baafsabdij werd verfilmd, als voor haar autobiografische geschriften zoals *Quoi? l'Éternité*